PROSESS FAGLIG PRIORITERING VED SENTER FOR UTVIKLING OG MILJØ.

Fase 1, 2 og 3.

Notat fra senterleder Kristi Anne Stølen, 29.02.08

1. Innledning

Senter for utvikling og miljø (SUM) ønsker med dette notatet å gi et innspill til det endelige vedtak om UiOs faglige prioriteringer. SUMs prosess skiller seg fra den andre enheter ved UiO har vært gjennom, ettersom SUMs eksistens allerede er basert på prioritering av et spesifikt problemområde. Notatet sammenfatter derfor alle tre fasene i prosessen: forskningsmessige prioriteringer, porteføljeanalyse og utdanning, samt tverrfakultære forskningsprioriteringer.

SUMs mandat fastslår at SUM skal være et tverrfakultært senter med fokus på tverrfaglig forskning, nettverksvirksomhet og koordinering av forskningssamarbeid innad ved Universitetet i Oslo (UiO), og sammen med eksterne aktører. Videre skal senteret fungere som en drivkraft ved universitetet og utad mot samfunn og næringsliv.

Hovedmålet for all virksomhet ved SUM er derfor å generere og formidle kunnskap som fremmer bærekraftig utvikling. SUM arbeider med forskning, undervisning og formidling om miljø- og utviklingsspørsmål, med hovedfokus på skjæringsfeltet mellom miljø og utvikling. Dette krever tverrfaglige tilnærminger. Senteret driver undervisning på alle nivå og leverer emner til samarbeidende fakulteters programmer på bachelor, master og PhD-nivå.

I UiOs strategiske plan for perioden 2005 til 2009 legges det vekt på å prioritere innsatsen om de behov samfunnet har for kunnskap og kompetanse: ”*kunnskap som er viktig for å kunne ivareta grunnleggende menneskelige behov og rettigheter, trygge naturens livsgrunnlag for fremtidige generasjoner og mestre andre globale utfordringer”* (UiOs strategiske plan for perioden 2005-2009). SUM har over lang tid utviklet verdifull kunnskap om, og erfaring med, å kombinere forskning av høy faglig kvalitet og samtidig fokusere på spørsmål av samfunnsmessig relevans, to behov som lett kommer i konflikt og som derfor stadig må veies opp mot hverandre.

Kombinasjonen av utvikling og miljø er mer aktuell enn noensinne. Økt fokus på utviklings- og miljøtematikk på den offentlige agenda, i tillegg til forsøk på en nærere politisk kobling mellom miljø og bistandsspørsmål gjennom utnevnelsen av en felles minister for både miljø og bistand, åpner for nye finansieringsmuligheter og økt aktivitet ved SUM. Dette øker mulighetene for at SUM i tiden fremover kan få en viktigere rolle både på UiO og i samfunnsdebatten.

I den pågående evalueringen av SUM har evalueringskomiteen stilt spørsmål om SUMs fremtidige rolle og plassering på universitetet. Det er viktig at dette spørsmålet ikke vurderes løsrevet fra arbeidet med faglige prioriteringer og nye tverrfakultære satsinger på UiO.

2. Forskning

Miljø og utviklingsforskning: Kvalitet og komparative fortrinn
SUMs mandat stiller senteret overfor spesielle utfordringer, det å forene høy faglig kvalitet med samfunnsmessig relevans og å fremme samarbeid på tvers av etablerte faggrenser. Forskningsporteføljen kjennetegnes av en tverrfaglig tilnærming til sentrale tema innen utviklings- og miljødebatten deriblant fattigdom, naturressursforvalting, godt styresett, energi og bærekraftig forbruk. SUM har 12 seniorforskere, hvorav 4 er professorer, og 14 PhD kandidater.

SUM driver kritisk og policy-relevant forskning som søker å utfordre dominerende verdier og perspektiver og samtidig peke på løsninger på viktige samfunnsproblem. SUMs forskning er internasjonal, både når det gjelder geografisk fokus (Asia, Afrika, Latin-Amerika og Europa), forskningssamarbeid og publisering. I en situasjon med økt politisk fokus på koblingen mellom utvikling og miljø har SUM nye muligheter til å frembringe viktige forskningsresultater med betydning for samfunnsutviklingen. De fleste av SUMs ansatte er aktive i internasjonale nettverk og i politikkutforming på EU- og internasjonalt nivå.

Med fire nye eksternt finansierte prosjekter har SUM fått et løft innen tverrfaglig forskning på utvikling og miljø: *Land Use Policies and Sustainable Development in Developing Countries (LUPIS)* er et EU-finansiert prosjekt som omfatter samarbeid med 13 forskningsinstitusjoner i Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika. *Strategy and Methodology for Improved IWRM – An Integrated Interdisciplinary Assessment in Four Twinning River Basins (STRIVER)* er også finansiert av EU og omfatter samarbeid med 8 institusjoner i Europa og Asia. I tillegg kommer *Sustainability for the 21st Century* og *Explaining Differential Immunization Coverage*, begge finansiert av NFR. Prosjektene har langsiktig finansiering som muliggjør systematisk faglig arbeid på høyt internasjonalt nivå. Samtlige tematiserer høyaktuelle problemstillinger og legger opp til å bidra aktivt til den offentlige samfunnsdebatten. De er forankret i en dialog mellom samfunnsfag og realfag, og *Sustainability*-prosjektet har i tillegg en sentral link til humaniora. Samtidig som man bygger synergier, har prosjektene tung disiplinær forankring i de ulike fagfelt i universitetssystemet, med publiseringsambisjoner i høyprofilerte internasjonale tidsskrifter og forlag. Prosjektene har allerede ved oppstart hatt stor pågang fra studenter fra flere fakulteter (både på master- og doktorgradsnivå).

SUM arbeider nå med å konsolidere nye satsningsområder. Et nytt område som er under utvikling er *Consumption, Energy and Social Change* som vil fremme SUMs forskning på energi, klima og utvikling. Det foregår allerede betydelig teoriutvikling på SUM på dette temaet. Et annet område under utvikling er *Business and Governance for Sustainable Development* som gir viktige bidrag til teoriutvikling om private aktørers rolle i global politikk. *Miljørelatert fattigdom* er et tredje område. Prosjektene innen sistnevnte integrerer perspektiver fra samfunnsforskning og bærekraftig ressursforvaltning og vil belyse bl.a. klimaendringenes utfordringer for jord- og skogbruk i utviklingsland (med fokus på Afrika) og implikasjoner for bistand.

Senteret tjener i mange tilfeller som en inngangsport til andre enheter ved UiO. I dialogen med media og andre deler av samfunnet får vi et klart inntrykk av at universitetet kan virke uoversiktlig og komplekst. I tillegg til å bidra med egne forskere, henviser vi ofte media til andre fagpersoner ved UiO som det er vanskeligere å identifisere fra utsiden. SUM har i tillegg en ikke uvesentlig administrativ kompetanse, som har vist seg å bidra til å løse eller minimere organisatoriske utfordringer i samarbeid med eksterne institusjoner. Evne til å svare

på utfordringer og handle raskt, har vist seg å være avgjørende for å få delta i ulike prosjekt. Administrasjonen kjenner regelverket ved UiO samtidig som vi vet hva som skal til for å få prosjekter og agere raskt innenfor gjeldende regelverk. Vår erfaring er at UiOs ledelse har vist forståelse for at et utstrakt samarbeid med eksterne samarbeidspartnere noen ganger krever smidige løsninger og til dels utradisjonell saksbehandling innenfor universitetets gjeldende regelverk.

Behov for kunnskap og kompetanse i samfunnet
Det er ingen tvil om at miljøspørsmål og spesielt klimasaken vil prege bistand og utviklingspolitikk i både nord og sør i tiden fremover. Et avgjørende spørsmål er hvilke samfunnsmessige tiltak som er nødvendig å gjennomføre for å begrense konsekvensene av klimaendring. Disse problemstillingene er aktuelle i et globalt perspektiv, og må sees i sammenheng med fattigdomsutfordringer og andre samfunnsmessige utfordringer og prosesser, noe som SUM er i stand til å gjøre. Relasjonen mellom utvikling, fattigdom og miljø vil by på mange viktige forskningstemaer fremover.

Den senere tids utvikling gjør at SUM på en bedre måte vil kunne fylle sitt mandat om å være drivkraft ved universitetet og utad mot samfunn og næringsliv både når det gjelder forskning, undervisning og formidling om miljø- og utviklingsspørsmål. SUM prioriterer dialogen med eksterne brukere og fremmer bevisst faglige aktiviteter som reelt kan styrke kunnskapsgrunnlaget til å formulere en politikk for bærekraftig utvikling. SUMs forskning og forskningssamarbeid bidrar til å øke kunnskapen om fattigdoms- og miljøproblemene, om sammenhengen mellom dem, og har bidratt til å utvikle konkrete løsningsalternativer. SUMs forskning influerer på politiske beslutninger gjennom en kritisk og konstruktiv tilnærming til miljø- og utviklingsproblemenes virkninger og årsaker.

Med opprettelsen av Arne Næss Chair in Global Justice and the Environment har SUM tatt et initiativ som blir lagt merke til internasjonalt og som profilerer UIO på høyt nivå, på tvers av naturvitenskap, samfunnsvitenskap og humaniora. Omfattende støtte fra næringslivet for neste treårsperiode illustrerer at interessen for SUMs aktiviteter også strekker seg utenfor akademia.

Fornyelse og samarbeidspotensial
Behovet for kunnskap og kompetanse på utvikling og miljøspørsmål er stort og komplekst og krever innsats av et omfang som må involvere forskere fra flere fag/disipliner. SUM har lang erfaring med å etablere tverrfaglig samarbeid, både innenfor humsam-disipliner og mellom mednat- og humsam-disipliner. Slikt samarbeid er særlig utfordrende. Dette skyldes ikke bare organisatoriske, men også teoretiske, epistemologiske og metodiske forhold. SUM har imidlertid opparbeidet en betydelig erfaring med å takle disse utfordringene gjennom konkrete forskningsprosjekter og gjennom oppbygging av kurs med fokus på tverrfaglig metode og forskningstilnærminger på bachelor, master og PhD-nivå. I tillegg til å organisere en workshop med EU finansiering har SUM-forskere både publisert og holdt flere foredrag og seminarer om tverrfaglig forskning, og deres kompetanse på temaet er etterspurt både i Norge og internasjonalt.

3. Undervisning

I strategisk plan for perioden 2005-2009 er ett av SUMs hovedmål å gi forskningsbasert undervisning av høy kvalitet som kan bidra til økt forskerrekruttering, internasjonalisering og tverrfaglig samarbeid ved UiO. SUM gir undervisning på alle nivåer, og skal gi studentene et godt grunnlag for arbeid, i og utenfor akademia. De skal bli godt skolert i tverrfaglig

samarbeid og i koblingen mellom forskning og politikk i tilknytning til bærekraftig utvikling på nasjonalt og internasjonalt nivå.

SUM fikk status som en tverrfakultær forskerskole ved UiO i 2005**.** Gjennom forskerskolen vil SUM fortsette tidligere praksis med særskilte PhD kurs knyttet til aktuelle forskningsprosjekter ved senteret (ett kurs per år i snitt). Kursene annonseres internasjonalt og er allerede en viktig drivkraft for internasjonalisering av forskningssamarbeidet. I tillegg tilbyr SUM en seminarrekke hvor PhD-kandidatene presenterer sin forskning. Deltakere er både stipendiater med arbeidsplass på senteret og stipendiater fra ulike fakultet, hovedsakelig HF og SV. Dette fungerer som et fast møteplass for tverrfaglig debatt med fokus på forskningsmetoder.

På masternivå har SUM ansvar for den engelskspråklige linjen *Culture, Environment and Sustainability* (CES), som inngår i HFs kulturprogram. Undervisningen har de siste to årene blitt knyttet tettere opp mot senterets kjerneaktivitet, slik at kursene inkluderer et bredere spekter av senterets forskning. To nye kurs basert på to av SUMs nye satsningsområder innen forskning, henholdsvis på energi og business, har blitt utviklet med oppstart i 2008. Disse kursene tar sikte å trekke masterstudentene mer aktivt inn i SUMs forskningsprogrammer. Samarbeidet om å utvikle og drive disse kursene har stimulert til nytenkning og tverrfaglig samarbeid blant SUMs forskere og eksterne samarbeidspartnere. Økt utveksling av emner mellom CES og andre masterprogram ved UiO og økt studentutveksling med utenlandske universitet er prioritert, i tråd med målet å gjøre internasjonal eksponering til en integrert del av studier ved UiO.

På bachelornivå leverer SUM en emnegruppe på 40 studiepoeng i miljø og utvikling som inngår i studieprogrammer på MN-, HF- og SV-fakultetene. Emnegruppen gir en grundig innføring i høyaktuelle tema innen utvikling, miljø og tverrfaglig forskning. Undervisningen på lavere grad bidrar til bredere rekruttering av master-, og PhD-studenter og stimulerer til bredere samarbeid med forskere ved andre enheter ved UiO.

3. Tverrfakultære prioriteringer

SUM er involvert i to av forslagene til tverrfakultære satsinger som er fremmet fra fakultetene: *'Miljøendringer og bærekraftig energi'* og *'Kulturell endring og kompleksitet: Norge and Beyond.'*

I tillegg ønsker SUM selv å fremme et forslag om et tverrfakultært forskningsområde: *Levekår, helse og miljø i utviklingsland.* Forslaget er utarbeidet i forståelse med senterleder ved Center for Ecological and Evolutionary Synthesis, Nils Christian Stenseth, prodekan ved Det samfunnsvitenskapelige fakultet professor Marianne Lien, prodekan ved Det teologiske fakultet førsteamanuensis Aud Tønnesen, leder for Nord-sør-utvalget professor Fanny Duckert, instituttleder ved Institutt for allmennmedisin og samfunnsmedisinske fag professor Gerd Holmboe-Ottesen, professor Rolf D. Vogt, Institutt for kjemi, og post doktor Kjetil Tronvoll, Senter for menneskerettigheter. Forslaget har vært diskutert i SUMs styre, og universitetets Nord-sør-utvalg hvor fakultetene og sentrene er representert. Begge stiller seg bak forslaget.

SUM har gjennom sitt arbeid med å fremme miljø og utviklingsforskning skaffet seg en god oversikt over hva som finnes av utviklingsrelatert forskning ved UiO. Anslagsvis 250 av de faglig ansatte arbeider med forskning basert på empiri fra utviklingsland og de representerer

samtlige fakultet ved universitetet. Fire av universitetets sentre for fremragende forskning er engasjert i forskning i sør. UiO har i nesten 30 år hatt et tverrfakultært utvalg som arbeider for å fremme utviklingsrelatert forskning og nord-sør-samarbeid, og samtlige fakulteter er involvert i ulike former for slikt samarbeid bl.a gjennom NUFU. Dette viser at utviklingsrelatert forskning egner seg meget godt til tverrfakultært samarbeid, men så langt har ikke dette blitt synliggjort i den faglige prioriteringsprosessen.

En stor del av den utviklingsrelaterte forskningen ved UiO genererer resultater som er viktige for Norges utenriks- og utviklingspolitikk og bistandsforvaltning, og det er meget gode muligheter for nærmere samarbeid mellom forskning, politikk og forvaltning på dette området. I Statsbudsjettet for 2007 heter det: "Støtte til utviklingsforskning i Norge har som mål å styrke kompetansen i norske fagmiljøer og bidra til forskningsresultater som norske myndigheter og andre bistandsaktører kan dra veksler på i utformingen av norsk utviklingspolitikk og internasjonal dialog om utviklingsspørsmål. Det er viktig å sikre at det til enhver tid er relevant kompetanse i norske forskningsmiljøer om forholdet mellom industrialiserte land og utviklingsland og om endringsprosesser i utviklingsland."

På bakgrunn av en kartlegging av interesser og kompetanse innen utviklingsrelatert forskning ved UiO, ønsker SUM å foreslå følgende tema for en tverrfakultær satsing:

Levekår, miljø og helse i utviklingsland
Forskningstemaets overordnede mål er å produsere ny forskningsbasert kunnskap som er relevant for å forstå sammenhenger og overgangsprosesser på globalt, regionalt og lokalt nivå og som kan gi viktige bidrag til fattigdomsreduksjon, realisering av menneskerettigheter og bærekraftig utvikling. Å forstå hvordan politikk definerer rammene for levekår, helse og miljø er avgjørende for utviklingsprosesser i utviklingsland. Innenfor denne brede rammen ønsker vi å fokusere på fire tema hvor vi har identifisert brede og kvalitativt sterke miljøer ved UiO:

1. *Miljø, energi og livsbetingelser*: Herunder miljørelatert fattigdom, bærekraftig økonomisk vekst, klimaendringer og menneskelige tilpasningsstrategier, kunnskapsbasert miljøforvaltning.

2. *Global helse:* Herunder spredning av infeksjonssykdommer i en globalisert verden, miljørelaterte sykdommer, skader av vold, livsstilssykdommer, helseatferd og -oppfatninger knyttet til urbanisering og migrasjon, samt endrede forbruksmønstre.

3. *Urbanisering*: Herunder miljøkonsekvenser, infrastruktur, demografisk vekst, endringer i kulturelle, politiske og religiøse mønstre og sosial differensiering, fattigdomsproblemer, eiendomsrettigheter og migrasjon.

4. *Demokrati, menneskerettigheter, konflikt.* Herunder fattigdomsbekjempelse, forhold mellom stat og sivilt samfunn, institusjonsbygging, valg og politisk deltagelse, freds og forsoningsprosesser, rettigheter relatert til kjønn, etnisitet, språk og religion.

Disse forskningstemaene vil bygge på kompetanse som allerede finnes ved UiO, og den vil inkludere mange av de beste forskningsmiljøene som arbeider i og med utviklingsland. Et samarbeid på tvers av fagfelt og fakulteter vil styrke og gjøre denne forskningen mer synlig på universitetet så vel som i samfunnet for øvrig.

Vi kan vise til at utviklingsrelatert forskning står øverst på listen over Universitetet i Københavns tverrfakultære prioriteringer. Å løfte denne forskningen fram gjennom å gjøre den til et tverrfakultært prioritert område også ved UiO vil kunne bidra til en sterkere internasjonal markering av universitetet. Gjennom Nord-sør-utvalget har vi allerede et tverrfakultært samarbeid på dette feltet som vi kan dra nytte av i den videre prosessen.

En satsing på utviklingsforskning vil også kunne imøtekomme behovet for å samle enkeltforskere og miljøer som arbeider innen ulike geografiske regioner (Afrika, Asia og Latin-Amerika) om sterkere satsing på forskning og undervisning innen disse regionene. Asia-forskerne har i over ti år vært organisert i et nasjonalt nettverk med sekretariat på SUM, finansiert av NFR. I forbindelse med UDs økte satsing på Latin-Amerika er det nå utlyst et tilsvarende sekretariat for et Latin-Amerikanettverk som også søkes lagt til SUM. Universitetet har, i samarbeid med CIENS, et senter for tverrfaglig miljøforskning i Kina (SINCIERE). Det er også gode muligheter til å få myndighetene med på en Afrika-satsing ved UiO, hvor ønsket om en slik satsing har eksistert i mange år.